

KNOOPPUNT

BIJDRAGEN: RENÉE HEIJNEN EN GERT RIPHAGEN

Even geen vragen, want er zit een soldaat

In Nairobi vind je welgeteld één kunstopleiding, vijf belangrijke expositieruimten en één winkel, waar een tube verf per dag van prijs verandert. En die *National Art Gallery* is er nog steeds niet, door slechte organisatie of misschien wel tegenwerking van de overheid. Beeldende kunst in Kenia: „Iedereen is heel hard bezig met overleven”, verklaart antropologe Mar Oomen.

Oomen verbleef in 1987 zes maanden in Nairobi en schreef vervolgens een doctoraalscriptie over hedendaagse kunst en kunstenaars in Kenia. Voor het Studium Generale van de Technische Hogeschool Eindhoven stelde ze een expositie samen in het kader van het festival *Afrika springlevend* dat beeldvorming over Afrika tot onderwerp heeft. *Kunst uit Kenia*, met tegen de zestig werken van twaalf kunstenaars, werd gisteren geopend door de Keniase ambassadeur in Nederland.

Waarom moet je nou naar Kenia, hadden de deskundigen haar voor vertrek gevraagd. *Daar gebeurt toch helemaal niets, daar wordt alleen toeristenkunst gemaakt.* Inderdaad, veel is er niet geschreven over moderne Keniase kunst. En inderdaad, Nairobi stikt van de winkeltjes met houten luipaard- en giraffebeeldjes en schaakspelen en hebbedingetjes van speksteen. Maar tussen de toeristenkunstenaars hebben altijd mensen gezeten die origineler werk wilden maken dan de rest, meent Oomen. En universitaire opleidingen *fine art*, vanaf de jaren dertig in Kampala in Oeganda en later in Nairobi, droegen aan de ontwikkeling van de vrije kunsten bij.

„Individuele” kunstenaars, zoals Oomen ze noemt, daar gaat het om. Mensen die schilderen, beeldhou-

werken en batiks maken in een persoonlijke, originele stijl, niet in opdracht, maar omdat ze de behoefte hebben zich te uiten. Het verschijnsel kunst als losstaand object is betrekkelijk nieuw en afkomstig uit het Westen, evenals de technieken, maar „ze doen daar nooit precies hetzelfde mee als wij”.

Zo houden de meeste kunstenaars vast aan realisme. Ze willen een verhaal vertellen, en dat komt voort uit de traditie. Persoonlijke gevoelens zijn minder interessant, daar heeft niemand wat mee te maken. Van de plaatjes met Nederlandse abstracten die Oomen bij zich had, moesten ze niets hebben. Westerse kunstenaars die populair zijn: Van Gogh en Picasso, en oude meesters als Rembrandt en Michelangelo.

A country without art is like a bedroom without a mirror luidt het motto van haar scriptie. Want „een land heeft kunst nodig om naar zichzelf te kunnen kijken”. Zo zijn er kunstenaars die in hun werk kritiek uiten: waarom tien miljoeners en tien miljoen armen? Waarom die grote sloppenwijken terwijl er prachtige wolkenkrabbers in het centrum van Nairobi staan? Het dumpen door het Westen van insecticiden en ander chemisch spul in Kenia, ook dat wordt op het doek gezet.

Dergelijk werk wordt vooral gemaakt door de mensen die zijn opgeleid aan de Kenyatta universiteit, al jaren bekend om haar kritische opstelling. Het is ook beperkt: docenten leggen de nadruk op de beheersing van het zo realistisch mogelijk afbeelden van de werkelijkheid, studenten worden technisch goed maar rigide. „Zie je een schilderij, dan heb je drie andere ook gezien”, zegt Oomen. „Ik vind het werk van de autodidacten heel wat interessanter: het is spontaan en unieker.”

De belangrijke, door een oudere Amerikaanse dame bestierde galerie Watatu in Nairobi neemt dan ook liever geen westers geschoolde kunstenaars op. Hun werk verliest het Afrikaanse karakter, is een andere reden. En dat verkoopt juist zo goed aan de blanke toeristen en *expatriates*, de belangrijkste kunstkopers in Kenia. Toeristen gaan liever met olifanten en een mooie hut dan met sociale misstanden en flats naar huis.

De scheiding tussen onafhankelijke kunst en toeristenkunst blijkt dus een vage. Neem de kunstenaars die traditioneel Kenia schilderen: ze doen dat voor de toeristen, maar evenzeer voor zichzelf en hun omgeving. Dikwijls maken ze studiereizen naar diverse streken, spreken ouderen, tekenen verhalen op. Traditioneel Kenia als herinnering aan vroeger, want Kenia verandert zo snel.

Of neem al die *wildlife* schilderijen. Oomen: „De eerste keer dacht ik: jee, wat moet ik hiermee? Dit is gemaakt voor mensen die zo nodig op safari moeten. Maar zo'n kunstenaar blijkt er een heel verhaal over te hebben: die dieren leven heel wat beter dan de

Francis Kahuri, 'Cheer up'.

mensen. Goed, ze eten elkaar op, maar doen dat niet uit haat of omdat ze zo nodig moeten vechten.” Soms verbergen ze een kritisch verhaal. Zoals over Oegandezen die naar Kenia vluchten en daar net zo min welkom zijn als in eigen land, het onderwerp van een schilderij met olifanten van Jak Katarikawe.

Het is niet echt koek en ei tussen kunstenaars en overheid, lees je tussen de regels door in de scriptie van Oomen. Zoals ze dat ook tussen neus en lippen door moest vernemen. „Het was heel lastig duidelijkheid te krijgen, ik moest het vooral maar aanvoelen. Een keer in een kroeg werd me expliciet gezegd even geen vragen meer te stellen, want naast ons zaten soldaten.”

Een kunstenaar vertelde haar een bepaald kritisch werk nooit in de openbaarheid te zullen brengen. Later bleek het toch op een expositie in de British Council te hangen. En dan haar scriptie, die ze in Engelse vertaling wilde opsturen naar Keniase kunstenaars. Een van hen had hem al gelezen en schreef: je bent erg eerlijk, als je hem opstuurt, alsjeblieft niet per post.

Oomen: „Ik weet niet precies hoe het zit. Er heerst daar vooral een cultuur van angst. Misschien is de angst voor repressie groter dan de repressie zelf. De zelfcensuur onder kunstenaars is, net als in de pers, heel groot, ja. Iemand vertelde me dat hij meer abstract is gaan werken: zo zou hij toch kunnen zeggen wat hij wil zonder in moeilijkheden te komen.”

Kunst uit Kenia: tot en met 18 februari dagelijks in de hal van het Hoofgebouw van de Technische Hogeschool Eindhoven, en van 21 februari tot 20 maart in het Afrika Centrum in Cadier en Keer (Limburg). Het festival *Afrika springlevend* van de THE omvat onder meer films, lezingen, literatuur en een Afrikaanse markt.